

ROD DRAKA

VERONIKA VEREŠOVÁ
MARTINA BUCHOVÁ

Mýtus a symbol vo svetových kultúrach

Veronika Verešová – Martina Bucková (eds.)

ROD DRAKA

Mýtus a symbol vo svetových kultúrach

Prvé vydanie

Odborní recenzenti:

Mag. Dr. Ľubica Hudáková, Viedenská univerzita

Mgr. Tomáš Kolon, PhD., Trnavská univerzita

Publikácia vyšla s podporou grantu VEGA 2/0027/22, Tradície a inovácie – formujúci činiteľ kultúrnej diverzity a vývoja civilizácií.

Slovak edition © Vydavateľstvo MAMAŠ 2025

All rights reserved.

ISBN 978-80-8268-242-0

ROD

VERONIKA VEREŠOVÁ
MARTINA BUCKOVÁ EDS.

DRAKA

Mýtus a symbol vo svetových kultúrach

OBSAH

Úvod

PREČO ĽUDIA POTREBUJÚ DRAKY?

Veronika Verešová

9

Kapitola 1

TÁPANIE V TEMNOTE – HĽADANIE DRAKOV V PRAVEKU

Pavol Jelínek

17

Kapitola 2

DRAKY A DRAKOBIJCI STAROVEKEJ MEZOPOTÁMIE
A VÝCHODNÉHO STREDOMORIA

Veronika Verešová

41

Kapitola 3

STAROVERÝ EGYPT – OD PÚŠTNÝCH GRÝFOV
PO PODSVETNÝCH HADÍCH DÉMONOV

Veronika Verešová

71

Kapitola 4

DRAKY A HADY V ANTICKEJ MYTOLÓGII

Katarína Karabová

89

Kapitola 5

DRAKY V STREDOVEKEJ EURÓPE

Evina Stein

115

Kapitola 6

DRAKY A GRIFY CHRÁNILI KELTSKÝCH BOJOVNÍKOV

Branislav Kovár – Lucia Benediková

149

Kapitola 7

VIŠAPY ARMÉNSKEJ VYSOČINY A DRAKY KAUKAZSKÝCH NÁRODOV

Beáta Čierniková

167

Kapitola 8

DRAKY A ARABSKÝ SVET

Katarína Bešková

189

Kapitola 9

OD SYMBOLU CHAOSU PO OCHRANCU MÚDROSTI –
HADY A DRAKY INDICKÝCH MÝTOV

Anna Rácová

209

Kapitola 10

NA ROZHRAŇÍ MÝTU A REALITY: PÔVOD, VÝZNAM
A PREMENY ČÍNSKEHO DRAKA

Daniela Zhang

227

Kapitola 11

JAPONSKÉ DRAKY A DRAČIE BOŽSTVÁ

Akiko Komura – František Paulovič

247

Kapitola 12

POCHOVÁVAJTE PREDKOV DO „DRAKA“, NIE DO „HORY“:
DRAK A DRAČIE BYTOSTI NA KÓREJSKOM POLOSTROVE

Zuzana Hritzová

269

Kapitola 13
POLYNÉZSKE MÝTICKÉ DRAKY

Martina Bucková

301

Kapitola 14
DÚHOVÉ HADY – MÝTICKÉ BYTOSTI
AUSTRÁLSKEJ MYTOLÓGIE

Martina Bucková

321

Kapitola 15
DRAKY STAREJ MEZOAMERIKY: OD STARÝCH OLMÉKOV
PO SÚČASNÝCH LACANDÓNCOV

Milan Kováč

345

Poznámky

370

Pramene a literatúra

390

Autorky a autori

420

Úvod

PREČO ĽUDIA POTREBUJÚ DRAKY?

Veronika Verešová

Ked' sa povie „drak“, každému sa v hlave vynorí obraz silnej a nebezpečnej fantastickej bytosti. No hoci ide o jednu a tú istú bytosť, predstavy o nej má každý trochu odlišné. Pre niekoho je to jašter, inde skôr had alebo ryba; niekedy obrovský, inokedy menší, s jednou či viacerými hlavami, s veľkými alebo drobnými krídlami, dlhým či krátkym krkom. Môže mať uši, rohy, ostne rozličných tvarov, hrozné zuby – a jeho telo môže byť tmavé alebo, naopak, žiarivo farebné. V stredoeurópskom priestore je to najčastejšie drak z nejakej miestnej alebo celosvetovo známej rozprávky pre deti alebo z „rozprávky pre dospelých“ vo forme rôznych fantasticko-dobrodružných románov, seriálov a filmov. Pre obyvateľov iných, najmä východoázijských častí sveta, však draky nie sú len vymyslené fantastické príšery. Predstavujú dôležité kultúrne symboly, ktoré súvisia nielen s náboženskými predstavami, nejakou filozofiou a mocenskou ideológiou, ale doslova s každodenným životom.

Dôležité je si uvedomiť, že každý na Zemi si vie draka alebo príbuznú bytosť predstaviť a v každom jazyku existuje výraz pre draka alebo jeho obdobu, ktorá spája prvky plaza, ryby, dravého vtáka či leva. Tento fakt je zarážajúci, keďže ide o bytosť, ktorá v skutočnosti neexistuje. Draky pozná každý a stretáva sa s nimi po celý život. Ich nespočetné vyobrazenia nás od detstva sprevádzajú v knihách a televízii, vo forme hračiek, obrazov či sôch. Možno ich máme vyobrazených niekde priamo vo svojom byte, možno na taške či oblečení alebo dokonca

priamo na tele vo forme tetovania. Väčšina ľudí si to neuvedomuje, ale draky sú skrátka všade okolo nás.

Prečo práve draky? Za ich dnešnou popularitou v posledných desaťročiach stoja jednoznačne dobrodružné romány, ktoré boli úspešne sfilmované, ako napríklad „znovuobjavený“ *Hobbit* od J. R. R. Tolkiena (1937), knižné série *Pieseň ľadu a ohňa* od G. R. R. Martina (1996), *Harry Potter* od J. K. Rowlingovej (1997), *Eragon* od Ch. Paoliniho (2002) až po *Ako si vycvičiť draka* od C. Cowellovej (2003). Popularitu týchto dychberúcich príbehov umocnil akiste filmový priemysel so skvelými grafikami, ktoré neskutočným spôsobom oživujú naše predstavy, ba niekedy ich až prekonávajú. Draky boli populárne, samozrejme, už dávno predtým a sporadicky sa v rôznych formách objavovali najmä v rozprávkových príbehoch, dobrodružných filmoch či dokonca v stolových a neskôr počítačových hrách (*Nekonečný príbeh*, *Mulan*, *Dračie srdce*, *Dungeons and Dragons*). Až tento dračí boom na prelome 20. a 21. storočia však spôsobil nevídaný záujem o dračie bytosti ako také, o ich viac či menej dávnejších predchodcov, o ich pôvod a význam.

Či je to Tolkienov Smaug, Martinov Viserion a Drogon alebo Rowlingovej Uhorský chvostorožec a Nórsky ostnáč, draky v týchto napínavých príbehoch sú si navzájom veľmi podobné. Vyzerajú ako viac-menej konzistentné okrídlené jaštery či hady s vtáčimi pazúrmí. Obývajú tajomné jaskyne, podzemné kráľovstvá či močiare, chrliť oheň, strážia poklady, unášajú princezné alebo inak ohrozujú bežných smrteľníkov. Väčšinou tu vystupujú ako neovládateľné krvilačné príšery, ktoré treba poraziť. Niekedy však býva vykreslený aj ich charakter, sú schopné citov a vzťahov a keď ich človek ovládne, dokonca mu slúžia – najčastejšie ako dopravný prostriedok a zbraň hromadného ničenia, niekedy však aj ako verní ochrancovia.

Ich podoba a charakter v menovaných celosvetovo populárnych bestselleroch vychádzajú zo staršej, väčšinou stredovekej, najmä však teda európskej tradície. Zásľuhu má na tom určite fakt, že ich autori sú anglo-amerického pôvodu a často skvelí znalci klasickej a európskej stredovekej literatúry a dejín. Priamych predchodcov týchto „moderných“ drakov totiž nachádzame v spisoch a umeleckých dielach od antiky do raného novoveku. Z biblickej tradície, kde dračiu príšeru ako symbol chaosu, neznalosti a pohanstva poráža sám Pánboh, prešli príbehy o jej porážke do životopisov prvých mučeníkov a svätcov,

ktorí týmto spôsobom bránili vieru a svetový poriadok (pozri kapitola 5). Táto úloha postupne prešla na udatných rytierov od Tristana k Lancelotovi, ktorí opätovne inšpirovali vykresľovanie svätcov, akým bol práve prípad azda najslávnejšieho drakobijcu – svätého Juraja. Od rytierov bol len krôčik k panovníkom na čele s legendárnym Béo-wulfom, ktorí svojou udatnosťou a schopnosťou zabiť draka jednak získavajú panovnícku pozíciu, jednak legitimizujú svoj nárok na vládu a moc. Ludovejšie verzie týchto vznešených príbehov nachádzame v mnohých lokálnych rozprávkach, čoho krásnym príkladom sú aj nám veľmi dobre známe príbehy o Lomidrevovi či Bajajovi. Európska stredoveká tradícia však siaha oveľa hlbšie, nielen do antiky, ale až do čias doby bronzovej v oblasti Mezopotámie a východného Stredomoria (pozri kapitola 2).

Ešte pozoruhodnejší je fakt, že draky nachádzame od najstarších období ľudských dejín aj v oblastiach, ktoré touto tradíciou dlho zasiahnuté neboli – napríklad Čína, India, Oceánia či stredná Amerika. S výnimkou Číny a južnej Ázie sa miestne draky vo svetovej popkultúre veľmi často neobjavujú, azda okrem rozprávok ako *Mulan* alebo *Raya a posledný drak* z produkcie Disney. A to aj napriek tomu, že v krajinách svojho pôvodu hrajú v každodennom živote oveľa významnejšiu rolu ako draky na starom kontinente. Súvisí to čiastočne s ich odlišným charakterom. Na rozdiel od väčšiny sveta sú draky v Číne vnímané pozitívne, a teda sú zárukou šťastia a prosperity, motív drakobijcov úplne chýba. Podoba drakov je trochu odlišná, pretože majú črty tváre ťavy, jeleňa či kravy a nebývajú okrídlené. Podobné, a predsa odlišné draky nachádzame v Mezoamerike – operené hady bez krídel, niekedy dokonca spojené s miestnymi jedovatými stonožkami. V Polynézii zase môžu mať draky dokonca podobu ryby, nechrlia oheň, ale podobne ako ich európske náprotivky často unášajú ženy a bývajú porazené nejakým hrdinom. Ako vidíme, v týchto kultúrnych regiónoch sú už predstavy o drakoch značne rozdielne. Množstvo podobností však nenecháva nikoho na pochybách o ich vzájomnej príbuznosti.

V nasledujúcich kapitolách sa vydáme na pomyselnú cestu okolo sveta, aby sme čitateľovi priblížili predstavy o týchto bytostiach, ako aj trochu objasnili záhadu toho, ako a prečo fenomén dračích bytostí vznikol a aké súvislosti priniesol. V čom boli draky podobné a v čom odlišné? A čo to vypovedá o ľuďoch, ktorí ich vymysleli, respektíve v ne verili? Táto kniha vznikla ako rozšírená verzia projektu výskumu

drakov a dračích bytostí na starovekom Blízkom východe, v Číne a Oceánii.¹ Pri tomto projekte sme si uvedomili, aké podobnosti a odlišnosti vládli a vládnu v predstavách o drakoch po celom svete a rozhodli sme sa tento „rod draka“ preskúmať s pomocou ďalších odborníkov aj v iných častiach sveta. Je to práve exkurzia do týchto vzdialených, dávnych či moderných svetových kultúr, ktorá nám často pomáha pochopiť svet okolo nás.

Napriek tomu, že v posledných rokoch vyšlo hneď niekoľko kníh o drakoch, prevažne v anglickom jazyku,² väčšinou je ich náplňou len určitý aspekt tejto témy alebo sa príliš koncentrujú práve na „západnú“ tradíciu, a teda len časť sveta aj tohto fenoménu. Hoci sa ani nám nepodarilo pokryť všetky oblasti, prinášame výber tých, ktorým sa venujú slovenskí bádatelia a zverejňujú tak výsledky svojho vlastného výskumu. Mnohé z týchto informácií, vedomostí a pozorovaní neboli doteraz nikde v tejto forme prezentované.

Čo teda hovoria tieto vedomosti? Azda najfascinujúcejšie je, že dračie bytosti, a teda predstavy o nich, sprevádzali ľudstvo od počiatku. Už na ich prvých vyobrazeniach od našich predkov v praveku ide o fantastické bytosti – hoci ide predovšetkým o hady, avšak neprirodzených rozmerov – a teda nie o obyčajné zvieratá (pozri kapitola 1). Vzhľadom na to, že nešlo o oficiálnu prezentáciu, ktorá by mala osloviť veľký počet pozorovateľov, ich vyobrazenia mali slúžiť skôr jednotlivcom a skupinám na magické (?) účely. Je však veľmi pravdepodobné, že už tieto prvé vyobrazenia odrážajú existenciu prvých mýtov.

Prvé jasne identifikovateľné dračie bytosti, respektíve gryfy, sa (pravdepodobne) nezávisle od seba objavujú v Mezopotámii/Iráne (Urucké obdobie) a v Číne (napr. obdobie dynastie Hongshan). Počas storočí a tisícročí sa tieto motívy – mytologické či ikonografické – šíрили, respektíve sa rôzne kultúry navzájom ovplyvňovali, čo môžeme sledovať niekde viac, niekde menej. Kanonizácia vzhľadu a spôsobu zobrazovania týchto bytostí bola už výsledkom oficiálnej propagandy – či už tej náboženskej alebo svetskej. Kým v niektorých oblastiach boli draky často zobrazované, inde sú zachované len ich opisy v ľudových mýtoch a legendách, čo súvisí so stupňom spoločenskej hierarchie daného spoločenstva a miery využívania obrazových médií na získanie a udržiavanie moci. Nezávisle od týchto vetiev vznikali samostatné druhy príbuzných bytostí v rôznych častiach Afriky, Ameriky, Oceánie či v Austrálii. Vzhľadom na chýbajúce písomné aj obrazové

pramene nie je veľakrát možné sledovať ich vznik a vývoj presne, no mnohé doklady naznačujú ich veľmi skorú existenciu (napr. dúhový had v Austrálii, prvé hady v Afrike).

Odpoveď na otázku, ako draky vlastne vznikli, si bádatelia kladli intenzívnejšie už od minulého storočia a vyvinuli viacero teórií.³ Azda jedna z prvých myšlienok, ktorá človeku pri pohľade na ne automaticky napadne, je inšpirácia gigantickými plazmi, ktoré našu planétu kedysi obývali, teda dinosaurami, alebo ktoré ju obývajú dodnes, to znamená rôznymi gigantickými jaštermi či aligátormi. Skameneliny ich pozostatkov totiž ľudia nachádzali zaručene odpradáвна. Niektorí bádatelia sa domnievali, že ľudstvo si podvedome skúsenosť s týmito tvormi uchováva v pamäti, a preto bezprostredný kontakt nebol nutný.⁴ Mnohí naznačujú, že tieto bytosti odrážajú náš vrozený strach z predátorov, teda plazov, dravých vtákov a šeliem, ktoré sa v drakoch spájajú.⁵ Snáď najmenej pravdepodobná, aj keď nie úplne nelogická, je teória, podľa ktorej draky na celom svete zosobňujú dúhu, ktorá ich spája s prírodnými javmi a počasím, napríklad s búrkou, suchom, dažďom a vodou.⁶ Ako uvidíme na nasledujúcich stránkach, každá z týchto teórií má svoj základ a mohla hrať rolu pri vývoji tejto myšlienky, no zároveň žiadna z nich sa nedá úplne jasne dokázať. Je veľmi pravdepodobné, že za vznikom fenoménu drakov stála kombinácia viacerých faktorov. To isté platí o ich mnohovrstvových významoch, úlohách v mytológii, náboženstve a kultúre ako takej.

Zdá sa, že bezprostredný výzor dračích bytostí bol logicky ovplyvnený prostredím, v ktorom vznikli. Podobne je to s ich vlastnosťami, charakterom a mytológiou, ktorá vychádza z kultúrneho prostredia daného regiónu. Kým v oblastiach, v ktorých žijú a ľudí ohrozujú hady, sú základom dračích bytostí práve tieto tvory (Afrika, Ázia), inde sa ujala skôr verzia spájajúca leva s dravým vtákom (gryf), teda zvieratami, ktoré sú typickejšie pre tento región (Európa). To platí aj o niektorých ich vlastnostiach, ako napríklad chrlenie ohňa (hlavne Európa, málo v Číne) či jedovatosť (Mezoamerika).

To, čo draky v drvivej väčšine prípadov spája, je ich súvis s vodou a s vodnými zdrojmi (jazero, rieka a jej prameň, more), s dažďom a búrkou, resp. s počasím (dúha). Ide o elementy a prírodné javy, ktoré človeka vo väčšine sveta obklopovali a doslova definovali jeho život. Buď svojou pozitívnou silou, a teda schopnosťou zabezpečiť vlahu a tým dostatočnú úrodu, alebo, naopak, deštruktívnou mocou

chaosu. Aj z týchto dôvodov draky často žijú pri vodných plochách, vo vode alebo pri nej, kde ju buď samy vytvárajú, prípadne ochraňujú jej zdroje. Na druhej strane je to oheň a sucho, ktoré sú s drakmi spájané (Egypt, Mezopotámia, India) a zdroj vody (života – znovuzrodenia) je zabezpečený až po ich porážke, prípadne skrotení nejakým hrdinom alebo božstvom počasia.

Či sú to búrkové mraky alebo dúha, pôsobiskom drakov býva v mnohých prípadoch obloha. K nebesám sa vznášajú pomocou krídel, často však aj bez nich, aby tak ich moc bola ešte väčšia a doslova všadeprítomná. Nikoho tiež neprekvapí, že ovládajú nielen tú dennú, ale aj nočnú oblohu, kde boli stotožnené s niektorými súhvezdiami, strážcami kozmických cyklov.

V mnohých kultúrach si za svoje zásluhy, hlavne za zabezpečenie vody draky a dračie bytosti nárokuje tú najvyššiu cenu, ktorou je často život ľudí, niekedy projektovaný do života mladej panny či princeznej. Tieto mladé ženy (niekedy aj deti) je možné vnímať ako záruku pokračovania života, a to z nich robí poklady nevyčísliteľnej hodnoty. Práve poklady draky v mnohých prípadoch strážia a hoci mávajú formu zlata a cenností, v prenesenom význame môže ísť o symbol hojnosti, teda života, ktorý je v ich moci.

Voda ako životodarná vlaha je taktiež vnímaná ako pôvod všetkého a hady a draky sú často personifikáciou tejto tvorivej alebo ničivej pravdy, prvotného chaosu a tajomného neznáma. Ich ovládnutie je teda zároveň zárukou vzniku života, stvorenia, respektíve znovuzrodenia. Tento fenomén ich v mnohých kultúrach spája so sférou podsvetia, ktoré často obývajú (strážia ho alebo sú symbolmi jeho strážcov). Porazenie draka, gryfa či hadieho démona teda veľaokrát symbolizuje víťazstvo nad smrťou.

Bez ohľadu na ich mytologické pozadie sa tak draky stávajú jasným symbolom moci a nekonečnej energie (bojuje/pracuje ako drak), ktorý bol odjakživa využívaný najmä vládncami elitami, teda hlavne priamo panovníkmi (dodnes draky zdobia napr. vlajky štátnych útvarov – Wales, Malta). Ich vyobrazenia súviseli už od najstarších čias s propagandou, prezentáciou moci alebo s jej legitimizáciou – spútané hadie draky, spútané (domestikované) gryfy, panovník ako gryf (Egypt) alebo drak (Čína, Polynézia, Mezoamerika), panovník alebo boh porážajúci gryfa/draka (mezopotámske božstvá, minojská bohyňa, kresťanský Boh či svätec). Vo väčšine svetových kultúr je obzvlášť

dôležité draky ovládať – spútať ich, jazdiť na nich, zraníť ich či zabiť. Zobrazenie ich ovládnutia je istým spôsobom zárukou ochrany, lebo človek si privlastňuje ich silu a moc. Je možné, že práve z tohto aspektu pramení aj ich pozitívne vnímanie v mnohých ázijských krajinách. Ich uctievanie a zobrazovanie zaručuje získanie si ich náklonnosti alebo dokonca osvojenie si ich sily a moci a s tým zaistenie ochrany, ktorú zabezpečujú.

Moc drakov rastie úmerne s ich hrôzostrašnosťou. To, čo takmer vo všetkých kultúrnych okruhoch vidíme, je snaha ich tvorcov o zosobnenie – či už v rozprávanií alebo v umení – niečoho desivého a mocného. Ide jednoznačne o najdesivejšie monštrá, drak je doslova kráľom fantastických bytostí, ktoré okrem danej ideológie prezentujú obrovský potenciál ľudského umeleckého prejavu, teda fantázie a kreativity. Nielen čo sa týka ich zovňajšku, ale aj príbehu, v ktorom vystupujú.

A prečo práve desivé monštrá? Najpravdepodobnejšou odpoveďou bude tá najjednoduchšia. Lebo sa ich bojíme. Ľudia sa neustále niečoho boja. Strach je jednou z našich najprirodzenejších vlastností, to, čo nás robí ľuďmi. Hoci ho prirodzene cítia aj iné živé tvory, ľudia sa ho svojím vedomím snažia potláčať. Zdá sa, že draky sú stelesnením strachu a nebezpečenstva, a teda aj chaosu, ktorý zo zásady nemá podobu. Práve tým, že mu dáme podobu niečoho takého zlovestného, vytvárame aj možnosť to ovládnuť a poraziť. Prípadne sa s tým spriatelíť a jeho desivú moc využiť vo svoj prospech.

Ľudia skrátka draky potrebujú. V minulosti to bol nielen strach z predátorov, ale najmä zo sucha a neúrody, čo zásadným spôsobom ovplyvňovalo myslenie ľudí. Podobne však pravdepodobne vznikli moderné draky – ako odpoveď na strach z aktuálnych hrozieb, napríklad Godzilla (jap. *Gojira*) z jadrovej hrozby alebo Votrelec z neznámeho vesmíru.⁷ Dnes má náš strach rovnako ak nie ešte viac dôvodov, ako tomu bolo v dávnych dobách. Motívy dračích príšer nachádzajú v súčasnosti svoje reálne paralely v podobe fenoménov, ktoré nás každodenne znepokojujú a čoraz naliehavejšie ohrozujú – vojenská agresia, jadrové nebezpečenstvo či klimatická kríza. Konfrontácia s mytologickými drakmi tak predstavuje symbolický únik do imaginárneho sveta, v ktorom je možné ich premôcť a tým dočasne získať pocit kontroly nad inak nezvládnuteľnými hrozbami.

Kapitola 1

TÁPANIE V TEMNOTE – HĽADANIE DRAKOV V PRAVEKU

Pavol Jelínek

Pred niekoľkými rokmi som sa v jeden zimný večer s manželkou a päťročnou dcérou prechádzal v lesoparku. Dcéra si udrela niekedy počas prechádzky koleno a keď sme prechádzali cez neosvetlený úsek pod stromami, kde bola takmer dokonalá tma, zasyčala od bolesti. Práve som došľapoval pravou nohou, keď som doslova stuhol od hrôzy a na zlomok sekundy som na mieste, kde som mal položiť nohu, videl hada. Hneď však zapracovala racionálna časť mojej mysle a ja som si uvedomil, že tam žiadny had nie je ani nemôže byť. Je zima a vtedy hady hibernujú, hady sú plaché a pred človekom skôr utečú, v tejto nadmorskej výške sa nevyskytujú ani vretenice a podobne. Každopádne som veľmi prekvapil sám seba – serpentofóbiou, teda chorobným strachom z hadov, netrpím. Naopak, ako zvieratá ich mám vcelku rád, nehnusia sa mi, dokonca som ich v živote viackrát pozoroval, aj pár chytil.

To, čo vo mne vyvolalo ten pocit desu, bolo niečo hlbšie. Pocit strachu z hadov, ktorý máme inštalovaný v mozgoch počas miliónov rokov evolúcie a ktorému čelili už naši opičí a neskôr ľudoopí predkovia. Údajne sa naše schopnosti trojrozmerného

videnia rozvinuli aj práve kvôli tomu, aby vedeli identifikovať hady, číhajúce na korisť – teda na nás, či lepšie na našich ešte snád' predopičích a predľúdoopích predkov.

Možno zohralo úlohu aj to, že som bol v tej chvíli v tme, takže môj najdôležitejší zmysel bol zablokovaný, a preto sa tento atavistický strach prejavil tak silne. Ale uvedomil som si, že keď sa niečoho bojíme, sme schopní prisúdiť objektu nášho strachu rôzne nadprirodzené vlastnosti a schopnosti.

Tam niekde začína viera v draky...

Počiatky drakov

Ako a prečo vznikli draky takmer vo všetkých častiach sveta už v tých najstarších obdobiach ľudských dejín? Na túto otázku sa bádatelia snažia nájsť odpoveď už viac ako storočie. Jedným z dôležitých zistení je fakt, že počiatky drakov a iných fantastických bytostí idú pravdepodobne ruka v ruku s počiatkom symbolického myslenia. Na to poukazuje pozoruhodná štúdia francúzskeho historika Julienu d'Huy,⁸ ktorý sa zaoberá mýtmi o drakoch a hľadá ich spoločný pôvod. Je potrebné si uvedomiť, že k hľadaniu pôvodu kultúrnych fenoménov sú v podstate dva prístupy: že sa vyvinuli nezávisle od seba vo viacerých centrách, alebo majú jedno miesto pôvodu. Julien d'Huy je reprezentantom druhého prístupu.

Vo svojej štúdii zhromaždil dvadsaťtri mýtov o drakoch z celého sveta. Ich celoplanetárne rozšírenie a starobylosť niektorých z nich nasvedčuje, že sa museli vyvíjať už veľmi dávno. Analyzované mýty pochádzajú z južnej Afriky od tamojšieho kmeňa tzv. Krovákov, respektíve Sanov, od starovekých Egyptanov a Chetitov v Anatólii (dnešné Turecko), antických Grékov v Stredomorí, z európskeho priestoru od Baskov po Slovanov, zo Škandinávie, z Číny a Japonska až po viaceré oblasti Južnej, Latinskej i Severnej Ameriky.

Pomocou fylogenetickej, a teda pôvodne biologickej analýzy sa d'Huyovi podarilo preukázať, že najstaršia (?) by mohla byť verzia sanského mýtu z južnej Afriky (obr. 1). Podľa neho mýtus pravdepodobne niekedy pred 80 000 až 60 000 rokmi s prvými sapientami opustil Afriku a putoval do Ázie, neskôr do Austrálie a Ameriky. Tu

Obr. 1: Sanská skalná maľba zobrazujúca dažďového hada. Zdroj: upravené podľa Challis, S., et al. 2013, Fig. 1, graficky upravil P. Jelínek.

je jedna z jeho verzií, ako ju v 19. storočí zachytila Lucy Lloydová od sanského rozprávača menom Dia!kwain.

Dievčina, ktorá dostala prvú menštruáciu, ktorá ešte nebola privedená k vode a ešte stále na nej ulpievala vôňa rastliny buch, išla do veldu vyhrabávať cibulky napriek tomu, že jej matka jej radila, aby to nerobila. Videla „malý závan hmly“, ale nevšímala si ho. Keď sa o chvíľu pozrela hore, zmenil sa priamo na veľký mrak, pokrývajúci celú oblohu „ako dravá zver“. Pustila tašku a bežala domov, ale bolo neskoro: blesk rozťal zem a „zem sa s dievčaťom zdvihla; stala sa z nej víchrica“.

Matka dievčaťa, keď to z tábora videla, povedala:

„Vidíš, ako sa tam zem zdvíha? Vystupuje z miesta, kde udrrel !Khwa.⁹ Stúpa tam; je to zem“. Dievča sa skutočne stalo prachom, zatiaľ čo cítilo, že je hadom. Víriac sa vznieslo. A čarodejníci spievali: „!Khwa ju teraz berie, stáva sa hadom.“¹⁰

Predstava o drakoch bola teda očividne odpradávná spojená s počasím, dažďom a búrkou. Je ešte pozoruhodné, že za dažďové mýtické zviera sa u Sanov považuje aj dažďový býk – s býkmi, bizónmi, praturmi alebo iným hovädzím dobytkom spájaným s dažďom sa budeme stretávať aj v mladších verziách dračích mýtov (pozri kapitola 2, kapitola 10). Mýtus cestou rôzne mutoval a dokonca sa vrátil aj späť do severnej

Afriky. Za jeho najmladšie verzie považuje Julien d'Huy mýty Indoeurópanov, teda dnešných Indov a Iráncov, Grékov, Slovanov, Germánov a ďalších etník. O západných Indoeurópanoch, ich dračích mýtoch, ale aj archeologických nálezoch, ktoré ich potvrdzujú, si povieme v nasledujúcich riadkoch.

Dračie jaskyne z doby l'adovej

Skôr než sa pozrieme na mýty prvých Indoeurópanov, je potrebné preskúmať ich možné počiatky už v dávnom praveku. Za prvý hmotný doklad o dračích mýtoch považoval Julien d'Huy nálezy z paleolitických jaskýň Montespan a Tuc d'Audoubert vo Francúzsku (obr. 2). V oboch sa našli doklady ich používania človekom v období magdalénien, teda pred 17 000 – 12 000 rokmi. Do oboch sa vstupovalo cez vodu, v oboch sa našli nielen nálezy skalného umenia, teda nástenných malieb, ale aj pozoruhodné doklady sochárskeho umenia – v Montespane to bola veľká plastika bezhlavého jaskynného medveda, v Tuc d'Audoubert to boli veľké reliéfné plastiky bizónov. Čo majú spoločné a čo je pre nás mimoriadne zaujímavé, je to, že v oboch sa našli telá bezhlavých

Obr. 2: Kostra užovky bez hlavy z magdaléniénskej jaskyne Tuc d'Adoubert. Zdroj: D'Huy, 2016, Fig. 1, foto R. Bégouën.